

DISTRIBUȚIA RISCURILOR ÎN SOCIETATEA ROMÂNEASCĂ ȘI EFECTELE SALE ASUPRA POLITICILOR DE PROTECȚIE SOCIALĂ

CIPRIAN ILIE BĂDESCU

Se vorbește mult în zona politicului și a societății, în general, despre sistemul de protecție socială, despre reforma lui, despre riscuri și vulnerabilități și despre acumularea sărăciei și a neputințelor în cadrul populației României, ceea ce implică o examinare sistematică a întregului pachet al acestor chestiuni. Vom încerca să desprindem desenul acestui pachet de probleme, să verificăm raporturile dintre riscuri sociale, sărăcie, neputințe, pe de o parte, și politicile de răspuns la ele, pe de altă parte.

Cuvinte-cheie: riscuri sociale, sărăcie, politici de răspuns, sisteme de protecție, actori colectivi, protecție socială.

COSTUL DE OPORTUNITATE AL REFORMEI SISTEMULUI DE PROTECȚIE ȘI DE ASISTENȚĂ SOCIALĂ ȘI LEGEA EFECTULUI MINIMIZAT

Preambul. Ce am urmărit în acest studiu

Românii au alunecat, în ultimii zece ani, după așteptări nesatisfăcute, spre un profil psihologic aparte, în care se combină grija de multe și încrederea în puține. Altminteri spus, societatea românească etalează profilul unei societăți care se simte amenințată, adică se autopercepe ca o colectivitate asaltată de riscuri: sărăcie, excluziune socială, șomaj, îndatorare, abandonul copiilor, insecuritatea personală etc.¹. Într-adevăr, a crescut numărul persoanelor care nu reușesc să-și găsească un loc de muncă și tot astfel s-a înmulțit numărul celor ce și-au pierdut încrederea în capacitatea societății românești, a guvernelor țării, de a rezolva problemele cu care se confruntă. Politicile de răspuns ale guvernelor înregistrează un efect atât de redus încât fenomenul merită să fie examinat în mod special. Efectul diminuat al politicilor de răspuns a devenit un fenomen recurent, așa încât suntem somați să ne punem întrebări asupra cauzelor sale. Cum se face că aproape nici una dintre *politicile de răspuns ale guvernelor*

Adresa de contact a autorului: Ciprian Ilie Bădescu, Institutul de Cercetare a Calității Vieții al Academiei Române, Calea 13 Septembrie, nr. 13, sector 5, 050711, București, România, e-mail: badescu.ciprian@gmail.com

¹ Un model al relației triunghiulare dintre sărăcie, riscuri și protecție socială a fost propus în cartea coordonată de Zamfir, E., Bădescu, I., Zamfir, C., 2000.

care s-au succedat în ultima perioadă n-a reușit să contracareze emergența fenomenului minimizării efectelor? Ideea noastră este că acest fenomen face parte din clasa efectelor secundare sau „perverse” (cu termenul lui R. Boudon) induse de factori ascunși, pe care politicile de până acum n-au reușit să-i elucideze și, deci, să țină seama de ei. Studiul acesta își propune să identifice asemenea factori și să descrie mecanismul lor de propagare. Din capul locului, vom spune că acțiunea lor este una de tip sistematic, încadrabilă unei legități de subsistem, pe care am și denumit-o lege a efectului minimizat.

Cel ce examinează cât de sumar situația actuală, va constata degrabă că între problemele sociale, pe de o parte, și politicile de răspuns la ele, pe de altă parte, intervin anumiți factori, cu acțiune sistematică, generatori ai unui fenomen prevers, de tipul: „un pas înainte doi pași înapoi”. Această celebră formulă aparține liderului revoluției bolșevice din Rusia și noi o menționăm fiindcă decriptează exact ceea ce vrem să spunem prin legea efectului minimizat. Anticipând, vom sesiza că deși volumul drepturilor sociale este imens (în România sunt 202 drepturi sociale), valoarea lor este modică spre insignifiantă, ceea ce atestă discrepanța dintre declarațiile guvernărilor și realitățile generate de actul guvernării.

În România, ne spune ultimul raport oficial al Ministerului Muncii și Protecției Sociale, „18 436,5 mii persoane au beneficiat direct sau indirect de protecție socială” (MMFPS, 2011: 1), dar, pe de altă parte, datele comparative ale Eurostat ne arată că ponderea cheltuielilor medii cu protecția socială *per capita* în România în suma cheltuielilor medii cu protecția socială *per capita* în UE este de circa 5%. Acesta este tristul și dramaticul adevăr și pe temeiul unei asemenea înfricoșătoare discrepanțe am formulat ipoteza efectului minimizat, pentru a caracteriza eficacitatea redusă a politicilor de protecție socială în România. Înțelegem că, în realitate, „influența transferurilor sociale asupra sărăciei absolute” (MMFPS, 2011) este mai mult decât minimizată și este absolut necesar să căutăm factorii care induc o asemenea diminuare a efectului politicilor de protecție socială în România ultimului deceniu. În explicațiile oficiale, chiar în opiniile unor analiști, se susține că o eficacitate așa de redusă a politicilor de răspuns ar fi consecința strict economică: România produce puțin, deci nu are de unde să aloce mai mult pentru protecție socială. Ipoteza noastră este alta și ea va examina efectul de supradeterminare pe care-l au riscurile sociale asupra politicilor de răspuns ale guvernelor. Între factorii supradeterminanți, cel mai semnificativ pare a fi cel legat de redistribuția politică a riscurilor social-economice. Fenomenul a fost cercetat de laureatul Premiului Nobel, economistul Rubini, care a sesizat că marea criză, dublată de o recesiune exportată (redistribuită „politic” la scară mondială, pe seama celor mai vulnerabile țări) este consecința conduitei „stăpânilor sistemului”. Referindu-se la criza din Asia de Sud-Est de la startul deceniului nouă al veacului apus, Rubini arată că, în toți anii 1990, țările „au îndurat o serie de crize istovitoare, având în centru boomuri speculative și datorii excesive în diferite sectoare ale economiei” (Rubini și Mihm, 2010: 57). Puternicii sistemului nu slujesc sistemul, ci se folosesc de el, încât chiar în momentul în care vin spre societățile amăgite ca investitori, ei dezlănțuie urgia raidului speculativ, dovedindu-se speculatori

veroși, adevărați prădători ai sistemului. Controlul sistemului mondial făcuse posibilă venirea investitorilor din țările dezvoltate „cu saci de bani în Thailanda, Indonezia, Coreea de Sud și Malaysia *aprinzând boomuri speculative în fiecare*. Piețele de titluri au devenit supraevaluate, s-au format baloane în domeniul imobiliarelor; băncile au acordat împrumuturi tot mai riscante; deficitele de cont curent s-au umflat peste măsură, în timp ce investițiile private, excesive și cu randament scăzut o luau înaintea economisirilor naționale” (Rubini și Mihm, 2010: 58). Desigur că fenomenul n-ar fi fost cu puțință fără de susținerea guvernelor locale, care, astfel, contribuiau la redistribuția politică a efectelor crizei mondiale asupra propriilor lor popoare. Era firesc, în actul al doilea al guvernării, adică în elaborarea politicilor guvernamentale de răspuns la criză să nu se obțină mai mult decât un efect minimizat. Readucând analiza la scara unei societăți anume și a unei țări, vom încerca să evidențiem ceea ce se manifestă la suprafața sistemului, și anume efectul extrem de coborât al politicilor guvernamentale la problemele societății românești, efect în care se reflectă tocmai mecanismul redistribuției politice a riscurilor. La rândul lor, acestea întretin pragul scăzut al eficacității politicilor sociale în cadrul societății pe durate destul de lungi. Într-un studiu, elaborat în colaborare, am formulat cât se poate de răspicat enunțul ipotezei aplicate la analiza crizei. „*Subcultura leadership-ului speculativ este factorul crizei. Liderii financiari ai lumii secondați de elite guvernamentale subalternizate din țările cu economii aservite vor ca lumea cu popoarele ei să fie în serviciul banilor lor, nicidecum banii lor în serviciul lumii. Ei își investesc banii în plasamente speculative, nu în sisteme productive, purtând cu ei suprafinanciarizarea economiilor emergente, bancherism viclean (vezi modelul de redactare a contractelor de creditare a băncilor către clienți neverșați), superconsumerism, adică stimularea consumului pe credite, în contul unei munci viitoare deja arvunite, cumpărate (care poate fi pretinsă oricând, oriunde, căci efectul datoriei se traduce mai departe în sarcina generală a contribuabililor unei țări plus datoria familiilor debitoare etc.)*” (Bădescu și Bădescu, 2012). Acesta este cadrul în care plasăm analiza din acest studiu, dedicată raportului ascuns dintre redistribuția riscurilor sociale în societatea românească și efectul minimizat al politicilor sociale de răspuns la problemele societății.

Câteva precizări conceptuale și metodologice

Problema studiului nostru este să găsim un răspuns la acest fenomen de înaintare–retragere, care este marcatorul tuturor manifestărilor societății românești, fenomen conform căruia un pas înainte aduce alți doi pași înapoi, în loc să aducă încă unul înainte. Acesta este semnul apăsător al intervenției unor factori pe care guvernele nu-i văd ori nu voiesc să-i vadă și care fac din politicile sociale instrumente cu o eficacitate foarte redusă, în raport cu multitudinea de probleme sociale cu care se confruntă societatea românească. Acțiunea factorilor ascunși este trădată de fenomene precum întârzierea, inadecvarea sau, pur și simplu, absența reacției guvernelor, ceea ce induce un efect de multiplicare a riscului și, deci,

o minimizare pe măsură a rezultatului respectivelor politici sociale. Este necesară, aşadar, o re-examinare a problematicii riscurilor şi deopotrivă a tentativei guvernelor de a găsi o linie de plutire pe acest ocean de nelinişte care a înghiţit România. Problema revine, altfel spus, la a cerceta starea de risc şi de ameninţare dinlăuntrul societăţii deodată cu cercetarea politicilor de răspuns ale guvernelor la o asemenea stare. Metoda pe care o vom utiliza combină *analiza actorilor colectivi* (ţări, state, guverne, categorii şi segmente ale populaţiei: săracii, defavorizaţii etc.) cu analiza cartografică (peisajul evoluţiei actorilor pe harta europeană ca scenă de evoluţii sociopolitice) şi cu *analiza comparativă* a datelor şi deci a indicatorilor relevanţi pentru dinamica fenomenului cercetat (alocări, niveluri, praguri critice în evoluţia sărăciei şi a vulnerabilităţii sociale, ori pentru a diagnostica iminenţa căderii în sărăcia durabilă), urmând ca, prin calcularea unor indici, să putem evidenţia recurenţa efectului minimizat şi mecanismul său de propagare. Indicatorii cu care vom opera sunt cei referitori la cheltuielile cu protecţia socială *per capita* în ţările UE, ori la volumul drepturilor sociale, ori cei referitori la pragurile de participare la beneficiile contribuţiei, la analiza celor patru trepte de risc pe harta Europei, dar şi indicatori specifici, precum ponderea veniturilor din prestaţii sociale în veniturile gospodăriilor ori pensia medie netă raportată la minimul de subzistenţă ori la minimul decent de trai etc. Analiza actorilor se focalizează, în principal, pe cercetarea ţărilor considerate drept actori pe scena aflată sub incidenţa legităţii efectului minimizat. În fine, pentru a deriva tipurile sistemelor de protecţie socială ne vom folosi de procedeul „substrucţiei spaţiului de atribute” (a deriva tipuri sociale din combinarea unor dimensiuni sociale la grade diferite de intensitate: vezi tabelul celor trei sisteme de protecţie socială mai jos), prin mijlocirea căruia am derivat trei tipuri de sisteme de protecţie socială. Aceasta ne îngăduie să întărim ideea profesorului Cătălin Zamfir cu privire la eficacitatea sistemului de gândire managerială cu *variante rezolutive multiple*, preferabilă sistemului binar, ca sistem strategic de căutare a soluţiilor la o problemă socială. Nu trebuie să uităm că, totuşi, căutarea soluţiilor aparţine unor actori colectivi cu acces în spaţiul decizional. Între aceştia, cel dintâi este actorul politic, clasa guvernamentală. Aceasta este cea de care depinde capitalul imaginativ şi eficacitatea sistemului de gândire în procesul de căutare a soluţiilor sociale. Vom porni de la această chestiune, păstrându-ne deocamdată la o foarte succintă examinare teoretico-metodologică a referenţialului folosit de guvernanţi în procesul de căutare (accesare) a soluţiilor, formulate în termenii politicilor sociale de răspuns la probleme sociale de un fel sau altul.

Trei sisteme de protecţie socială de intervenţie şi două opţiuni

Clasa politică a imaginat, desigur, o serie întreagă de politici „de răspuns” la problemele (riscurile) majore cu care se confruntă societatea în tranziţie, între care cea mai gravă este problema sărăciei în forma ei severă (sărăcia absolută)

ori în forma ei relativă. Aceste politici s-au dovedit a fi însă, adeseori, mai degrabă strategii de mascare electorală, adică măsuri cu miză electoral, astfel că atâta vreme cât se *menține sistemul de generare politică a riscurilor sociale* (în frunte cu generarea sărăciei) politicile sociale nu numai că nu-și ating scopul de reducere a unor asemenea riscuri, dar sfârșesc, de cele mai multe ori, prin a se transforma în factori de inducere a unor sarcini sporite pentru plătitorii de impozite și taxe. Putem formula, ipotetic, întrebări asupra mecanismelor și factorilor care acționează spre a menține un sistem de protecție socială, care se dovedește incapabil să surmonteze pragul minimului efect, oricât de mari ar fi costurile sistemului. O cale de acces spre formularea unui răspuns, ipotetic și el, ar putea fi mijlocită de teoria costurilor de oportunitate. Costul de oportunitate reprezintă „costul aferent renunțării la cea mai bună alternativă” (Biz/ed, 2006). Această teorie ne va ajuta, totodată, să căutăm o cale de accesare a unui posibil sistem de protecție socială în lăuntrul opțiunilor unei clase politice și nu în afara lor. Vreau să spun că în opțiunea unui guvern spre un tip de politică de răspuns la problemele societății se ascunde opțiunea clasei politice pentru un anumit stil de viață, bazat pe slujirea societății ori pe folosirea ei ca sumă de instrumente pentru acumulări speculative, bazate adeseori pe forme de dezproprietaryre colectivă (atestată, de pildă, de practicile privatizărilor oneroase, asupra cărora s-a insistat așa de mult în presa de toate culorile). Atunci când clasa politică optează pentru un anumit stil de viață, pentru ea și pentru societatea peste care guvernează, ea va induce, prin chiar opțiunea ei, un tip de sistem al cărui cost de oportunitate este echivalentul a ceea ce s-ar fi putut câștiga dacă ar fi adoptat un sistem și deci un stil de viață alternativ. Altfel spus, dacă ar opta pentru un sistem și un stil de viață nefondate pe o fiscalitate excesivă, ci pe stimularea, facilitarea și susținerea inițiativei și a spiritului antreprenorial, lăsând categoriilor largi ale populației libertatea să se descurce singure, adică să-și plătească direct multe dintre serviciile care poartă haina drepturilor sociale, atunci s-ar obține alte rezultate politice, sociale și economice. Numim acest stil alternativ regim de stimulare a emergenței unei clase mijlocii puternice. Prin urmare, costul de oportunitate al sistemului politicilor actualmente practicat în România este dat de echivalentul câștigurilor pe care le-ar fi adus populației un regim bazat pe clase mijlocii puternice, cu sau fără un sistem de tip suedez (*stat social*).

Să numim acest sistem bazat pe o clasă mijlocie puternică, pe sărăcie redusă și deci pe transferuri sociale diminuate și pe o protecție minimală, sistem de tip Y. Alternativa lui s-ar părea că este actualul sistem care generează privilegii restrânse, la un pol, pentru a genera, la celălalt pol, categorii largi de săraci nevoiți să trăiască din mila meschină a guvernelor. Îl vom numi pe acesta sistem – X. Ponderea subsistemului de asistență socială pare a fi una destul de însemnată în cadrul acestui sistem de tip X, dar, din păcate, efectul său este unul dramatic minimizat. Ar mai fi, însă, și sistemul de tip β (îl vom numi *beta-sistem*), care combină politici de protecție socială și de asistență socială cu ponderi considerabile (căci sărăcia e mare) cu regimuri politice de înaltă moralitate publică și deci cu elite

guvernamentale de tip eroic, dispuse să economisească, nu să consume, să se mobilizeze pentru reforme organice, pentru politici investiționale reale, cu o atitudine în care se citește respectul față de populație și de țară, practicând un soi de asceză intramudană și, deci, dovedindu-se capabile de jertfă în numele binelui general, al beneficiului general etc. Un asemenea sistem ar fi o mixtură între o *politică de tip neocorporatist* și una de tip *social-democrat* (doctrinar, această combinație implică un mix de idei și practici derivate dintr-un liberalism social și o concepție social-democrată de tip suedez).

Să sintetizăm cele trei modele de răspuns la presiunea riscurilor sociale potențiale, modele care par să descrie și cele trei căi posibile de tranziție pentru țările care se străduiesc să rezolve chestiunea așa de complicată a redistribuirii sociale (politicile cheltuielilor publice pentru protecție socială) și deci a costurilor tranziției însăși. Cum s-a precizat, putem distinge nu două modele alternative pentru politicile de protecție socială, ci trei, pe care, pentru simplificare, le vom denumi sisteme X, Y și β . Iată tabloul matriceal al celor trei configurații posibile.

	Sistem X	Sistem Y	Sistem β
Clasă mijlocie	slabă	puternică	puternică
Proportia sărăciei	ridicată	scăzută	scăzută
Transferuri sociale	ridicate	medii	ridicate

În cazul în care trecerea la sistemul Y este așa de costisitor și dacă, într-o societate, ar lipsi elite de tip β , ar trebui să se mențină sistemul de tip X cel puțin până când societatea ar reuși să primenească elitele spre un Beta-sistem (sistem de tip β). În acest caz, sistemul de tip X ar fi sistemul cu costurile cele mai mici, în ciuda aparențelor. Un exemplu în acest sens este oferit dacă analizăm actualul sistem cu cele 202 „drepturi de natură socială” (Ministerul de Finanțe, 2010: 37) care se acordă astăzi în România, invocate de oficialii guvernamentali pentru a dovedi grija guvernului față de categoriile dezavantajate și, totodată, pentru a justifica orientarea spre o reformă de tranziție, către un sistem de tip Y. În ciuda volumului, a luxurianței sistemului, cheltuielile medii cu protecția socială *per capita* în România, cum s-a precizat deja, abia ating 5% din cât reprezintă cheltuielile medii cu protecția socială *per capita* în UE. Sistemul actual pare extraordinar de generos și de costisitor totodată, dar, precum se vede, efectul său este minimizat spre insignifianță. În fapt, multe dintre drepturile sociale au proporții derizorii. Tabloul general al politicilor de asistență socială reflectă o endemică incapacitate de răspuns public la exigențele prevenirii riscurilor de vulnerabilitate socială. Chiar și așa, renunțarea la sistemul de tip X (cu o pondere însemnată a cheltuielilor cu asistența socială în totalul veniturilor bugetului de stat), oricât de imperfect este, ar fi de-a dreptul dezastruoasă. Gândind alternativ, putem spune că, deși pare foarte costisitor, sistemul de protecție și de asistență socială costă mult mai puțin decât ar costa tranziția spre un sistem de tip Y, bazat pe clase

mijlocii puternice, pe sărăcie redusă și pe transferuri sociale diminuate. O tranziție bazată pe doctrina terapiei de șoc în domeniul politicilor sociale se dovedește catastrofală, așa încât pentru acest domeniu sunt necesare modele de tranziție cu sisteme mixte, care să permită introducerea noului sistem fără o renunțare brutală la cel vechi. O astfel de tranziție ar trebui susținută de eforturile sporite ale populației sau din împrumuturi externe, adică din transferarea costurilor asupra generațiilor viitoare, toate acestea fiind ineficace dacă n-ar fi dublate de politici de relansare economică centrate pe întreprinzător și, deci, pe stimularea comportamentului investițional. Sistemul actual este bazat pe un stat cu fiscalitate excesivă, dar cu „drepturi de natură socială” menținute la praguri modice. Impasul și criza reformei sistemului de protecție socială decurg din practicarea unui sistem de gândire dihotomică și deci a unei concepții simplificate de soluționare (sistem de soluționare binară). Se verifică și pentru problematica reformei sistemului de protecție socială veridicitatea teoriei profesorului Cătălin Zamfir referitoare la cele două strategii de soluționare: cu variante binare și cu soluții rezolutive multiple (Zamfir și alții, 2011) (în analiza noastră, sistemul este bazat pe trei soluții). Prin urmare, costul real al unui stat cu fiscalitate excesivă și cu un regim de privilegii politice este echivalent, ne spune teoria costului de oportunitate, cu renunțarea „teoretică” la veniturile unei societăți cu o clasă mijlocie puternică, plus cheltuielile antrenate de cele 202 drepturi sociale practicate azi, plus costurile asistenței frauduloase. Dacă, așadar, lăsăm lucrurile să se reformeze organic, de jos în sus, fără eforturi reformatoare de tip mutaționist, costurile sistemului vor fi cu mult mai mici decât dacă, în numele reducerii costurilor, s-ar trece la o reformă accelerată și radicală, de tip neoliberal și fără de speranțe. O asemenea reformă ar ridica costurile la praguri greu de suportat de către o populație și așa sărăcită, ceea ce ar induce recursul la o politică de împrumuturi escaladate și deci la o externalizare a costurilor sistemului tot spre cei necăjiți și spre generațiile viitoare. Să reținem, așadar, că trecerea de la un sistem de protecție socială de extracție *socială* la unul de întemeiere *neoliberală* costă enorm și aruncă populația țării în sărăcie endemică, în transferuri de riscuri și de poveri reformatoare spre generațiile de mâine și spre bătrânii de azi, care se vor confrunța cu „tăieri” bruște de facilități în numele reformei sistemului, deci al unei raționalități despre care nu-și va putea aminti nimeni vreodată, căci cei de mâine vor suporta oricum costurile reformei de azi asupra căreia nu și-au dat consimțământul și care va fi, probabil, uitată ea însăși, cum se întâmplă cu uitarea involuntară a tuturor fenomenelor traumatizante.

Distribuția rarității în Occident și în țările postcomuniste

Suntem nevoiți, așadar, să reluăm succint cunoscutele noțiuni generale: risc, sărăcie, protecție socială, spre a le regândi înlăuntrul unui raport de supradeterminare pe care-l induc riscurile atât asupra sărăciei și a nevoilor cât și asupra *politicilor de protejare a persoanelor defavorizate*. Riscurile sociale sunt evenimente negative, provocate în chip direct sau prin efecte secundare de anumite tipuri de acțiuni

individuale sau colective proprii unui mod de viață, unor regimuri de putere, unui anume sistem de civilizație etc. Riscurile sunt, în mod obișnuit, întâmpinate prin politici de contracarare, în caz contrar, categoriile de persoane supuse evenimentelor generatoare de risc devin categorii vulnerabile. Numim acest tip de risc, multiplicat prin întârzierea reacției ori prin absența reacției sau prin inadecvarea ei, *risc de vulnerabilitate (vulnerabilizare) socială*. Politicile de preîntâmpinare a unor asemenea riscuri fac parte din politicile de protecție socială și din gama largă a asistenței sociale. Politicile de protecție socială caută un răspuns la presiunea riscurilor sociale, dar acel răspuns este supradeterminat de însuși fenomenul riscurilor (sferă și intensitate), astfel că aceleași politici de protecție înregistrează efecte minimizate într-o societate cu riscuri sociale mari, comparativ cu o societate în care riscurile sociale sunt mai mici. „Cei mai săraci 20% dintre români primesc un sfert din totalul beneficiilor contribuției”², se precizează într-un comentariu al unui analist pe *Hotnews*. Din simpla menționare a acestui raport de participare la beneficiile contribuției deducem că proporția sărăciei este atât de mare încât efectul sistemului de protecție socială va fi minimizat ca urmare tocmai a unei asemenea disproporții. Riscul mării sărăcii induce un efect de minimizare asupra rezultatelor scontate ale politicilor de protecție socială. Fenomenul efectului minimizat este însă datorat și unui alt tip de riscuri sociale, pe care unii analiști le încadrează în clasa riscurilor cu etiogeneză politică. Spre deosebire de societatea industrială, unde „producția socială a avuției este acompaniată în plan secundar de producerea socială a riscului” (Beck, 1992: 19), în societatea de tranziție „generarea de privilegii politice induce sistematic un proces negativ de *generare politică* a riscului social. Acesta este, de regulă, unul și același cu efectul politicilor incorecte de redistribuție a rarității. În vreme ce în societatea industrială, distribuția rarității acompaniază problemele și conflictele care derivă din definiția producției și din strategiile folosirii echipamentului tehnostiințific” (Beck, 1992: 19), în societatea postcomunistă distribuția rarității acompaniază clasa tensiunilor și conflictelor care decurg din generarea de privilegii politice. Efectul minimizat al politicilor de protecție socială se încadrează în clasa efectelor perverse ale tranziției, chestiune la care s-a referit într-o manieră aprofundată profesorul Cătălin Zamfir. Referindu-se tocmai la efectele pe dos ale tranziției, D-sa formulează

---

² „Beneficiile sociale – în sens restrâns – acoperă, în general, fie nevoile persoanelor ce depășesc vârsta de pensionare sau incapabile de a se susține din punct de vedere financiar singure – ca de exemplu persoanele bolnave, cu handicap sau cele care, din diferite motive, nu reușesc să găsească un loc de muncă –, fie nevoile persoanelor considerate a face parte din categorii ce prezintă un risc ridicat de a ajunge în dificultăți financiare (e.g. familii cu copii, familii monoparentale). Beneficiile sociale pot fi contribuții, adică beneficiile sunt condiționate de plata unei contribuții din partea individului sau noncontribuții. Primele sunt plătite din fonduri sociale speciale, iar cele din urmă din taxele și impozitele generale. Beneficiile sociale pot fi universaliste, respectiv categoriale, caz în care eligibilitatea este conferită în baza apartenenței la o anumită categorie socială (e.g., cetățean, copil aflat în întreținere, mamă singură cu copil în întreținere, familie cu copii), sau pot fi bazate pe testarea mijloacelor de trai ale individului sau familiei” (Pop, 2002).

această întrebare oarecum retorică: „cum se pot explica nereușitele șocante ale tranziției în condițiile în care totul ar fi trebuit să se desfășoare conform așteptărilor? Cum poate o strategie de reformă (...) susținută de un larg consens intern și de un suport occidental (...) să producă prin aplicare asemenea rezultate negative?” (Zamfir, 2004: 35). Politicile sociale și, probabil, alte tipuri de politici guvernamentale sunt expuse, în chip oarecum fatal, legității efectului minimizat. Minimizarea este un fenomen de supradeterminare. Riscurile sociale intervin ca supradeterminări în orice acțiune guvernamentală, astfel că rezultatul politicilor este întotdeauna sub pragul așteptat. Altfel spus, riscurile sociale se întorc în sistem sub forma unor deteriorări escaladate ale stărilor acestuia.

Vorbind despre fenomenul redistribuirii riscurilor antrenat de evoluția modernă a societății de tip occidental, U. Beck subliniază faptul că putem consemna, la scara acestor societăți, o „translație dinspre logica distribuției avuției, proprie unei societăți a rarității, către logica distribuției riscului, definitorie pentru modernitatea târzie” (Beck, 1992: 19).

Cât privește societățile europene estice, vom sesiza că la acest gen de riscuri sociale proprii societăților de tip occidental se supra-adaugă o specie nouă de riscuri care sunt produse și redistribuite politic. În cadrul societăților estice, clasa politică și puterea sunt de departe factori mult mai relevanți pentru logica sistemului decât sunt factorii economici (a căror relevanță este indubitabil sporită în logica societăților de tip occidental). Noțiunea de stat al bunăstării are înțelesuri cu totul distincte în cele două specii de societăți. Să reținem această distincție a sociologului german între societatea producătoare de riscuri și societatea generatoare de inegalități, denumită și „societate de clasă”, distincție la care adăugăm și tipul de societate ivit în urma căderii regimurilor comuniste, context în care s-a impus conceptul de societate postcomunistă în tranziție.

„Conceptele de societate de clasă și/sau industrială s-au ivit în jurul problemelor legate de *posibilitatea distribuirii avuției* într-un mod socialmente legitim și totodată inegalitar” (Beck, 1992: 19).

Conceptul de societate postcomunistă în tranziție a fost elaborat, între altele, tocmai pentru a evidenția decalajele și, deopotrivă, pentru a desemna noul sistem de redistribuție a riscurilor pe seama și pe cheltuiala celor care nu sunt acceptați la elaborarea regulilor și la luarea deciziilor în cadrul jocurilor politice. Jocul actorilor pe scena politică este, iată, factorul cel mai semnificativ în ceea ce privește gradul de expunere la riscuri și la vulnerabilități și, deci, gradația neputințelor în fața legii efectului minimizat.

Să vedem însă pe ce se reazemă sistemul, ce fel de actori se mișcă pe scena lui, cine sunt cei ce-ar trebui să suporte costurile reformării sistemului și care ar fi resursele reformării sale. Ipotetic, vom spune că fundul sacului e gol și actualii beneficiari ai sistemului n-ar putea suporta costurile unei noi tranziții, căci pragurile sărăciei și ale presiunilor crizei sunt așa de ridicate încât orice suplimentare a poverilor ar fi cu siguranță ineficace, dacă nu dezastruoase.

**SCENA ȘI ACTORII REFORMĂRII SISTEMULUI. STRUCTURA INEGALITARĂ
A PROTECȚIEI SOCIALE ÎN EUROPA. CUM ȘI CÂT DE MULT ÎȘI PROTEJEAZĂ
STATELE EUROPENE PROPRIILE POPOARE**

Să examinăm, în fine, scena și actorii ei, pentru a evalua energia sistemului și, deci, potențialul real al unei posibile reforme. Am sugerat până aici că întrucât sistemul funcționează într-o societate care produce riscuri, acestea vor acționa și asupra sistemului ca factori de supradeterminare a dificultăților populației, a funcționării sistemului și, în consecință, a efectelor unor politici, în cadrul sistemului. Modul în care se propagă supradeterminările riscurilor în sistem este inteligibil, cum s-a precizat, prin ceea ce am denumit *legea efectului minimizat*. Altfel spus, oricât de „savant” (inteligent) ar fi sistemul, efectele lui nu vor putea trece peste un anumit prag, care se va situa întotdeauna la un nivel impus prin efectul de minimizare datorat fenomenului de supradeterminare care introduce deteriorări sporite în sistem (sărăcie sporită, vulnerabilități sporite etc.). Altminteri spus, riscurile produse pe cale economică și politică vor pune baricade la toate efectele scontate ale unei/unor politici sociale sau generale peste care nu se va putea trece. Spunem că efectul politicilor a fost și este minimizat de influența riscurilor, care acționează ca factori de supradeterminare, cum s-a precizat deja. Totul este legat de actorii de pe scena sistemului și de capacitatea lor de a diminua riscurile, dacă nu le pot înlătura. Actorii principali pe scena sistemului sunt, evident, guvernele și săracii, cei ce au nevoie de protecție socială, care ar trebui să beneficieze de efectele politicilor de protecție. Ceea ce susținem prin ipoteza noastră este că, oricât de laborios ar fi sistemul și oricât de luxuriante ar fi formele de protecție și de asistență socială practicate în sistem, beneficiarii lui n-ar putea obține mai mult decât un efect minimizat, fiindcă riscurile și vulnerabilitățile ar interveni în chip fatal în jocul factorilor sistemului. Simplu spus, ceea ce cumpărai ieri cu 2 lei cumperi azi cu 4 lei, încât sistemul n-a putut să sară peste umbra lui.

Oricât de mult vor fi crescut cheltuielile cu protecția socială în România, politicile guvernelor n-au putut să sară peste pragul efectului minimizat (tocmai fiindcă a crescut costul vieții, ca urmare a adâncirii riscurilor), astfel că România a rămas, în continuare, țara cu cea mai scăzută putere de cumpărare a ajutoarelor sociale primite de la stat.

Efectul minimizat al politicilor de protecție socială reiese și din *Tabelul nr. 1* și *Graficul nr. 1*. Cheltuielile totale cu protecția socială *per capita*, în anul 2009 se ridicau la 332 EUR, fiind cele mai scăzute din Uniunea Europeană: „România e pe *ultimul loc*, ceea ce demonstrează că puterea de cumpărare a acelor ajutoare sociale oferite de România este cea mai scăzută din Europa” (Benezic și Grosu, 2011). În Polonia, puterea de cumpărare a ajutoarelor sociale este de peste patru ori mai mare,

în Grecia este de peste 13 ori mai mare, în Ungaria este de peste patru ori mai mare, pentru ca în Franța să fie de peste 20 de ori mai mare. Altminteri spus, în ochii guvernanților francezi un francez valorează cât 20 de români, în Ungaria, un ungar valorează cât patru români, în Bulgaria, un bulgar valorează cât aproape doi români etc. A fi european mijlociu echivalează cu 20 de români. Acesta este prețul la care este ținut românul în cadrul politicilor sociale ale statului român, din motive pe care oficialii le aruncă în sarcina, și deci, pe seama poporului, dar care, în lumina ipotezei redistribuirii politice a riscurilor și a rarității, sunt datorate guvernelor tranziției.

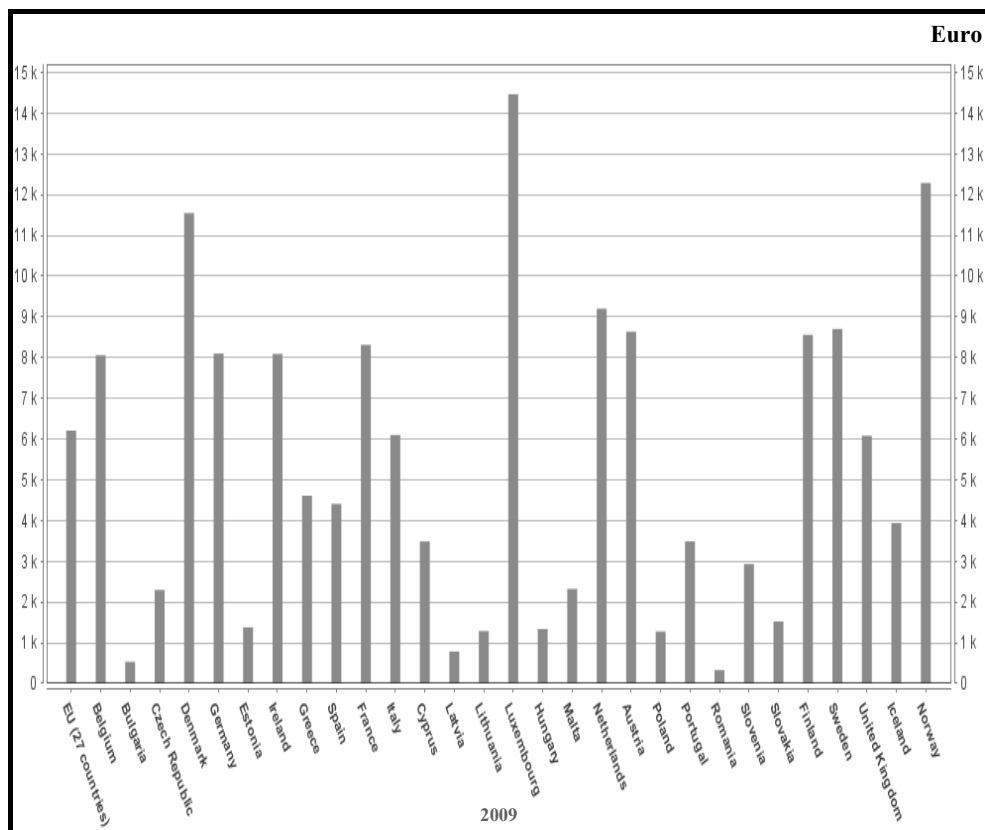
Tabelul nr. 1

Cheltuielile totale cu protecția socială *per capita* în țările UE, în anul 2009

	Euro					
	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Uniunea Europeană (27)	:	6,084	6,301	6,426	6,683	6,935
Aria euro (17)	6,739	6,951	7,156	7,382	7,712	8,168
Belgia	7,661	7,910	8,176	8,457	9,095	9,597
Bulgaria	:	454	489	568	720	792
Cehia	1,674	1,878	2,073	2,303	2,669	2,756
Danemarca	11,201	11,570	11,764	11,982	12,596	13,473
Germania	8,006	8,099	8,118	8,203	8,425	9,097
Estonia	933	1,043	1,209	1,450	1,809	1,982
Irlanda	6,619	7,053	7,637	8,178	8,963	10,042
Grecia	3,956	4,320	4,632	4,937	5,446	5,742
Spania	4,007	4,310	4,580	4,855	5,284	5,749
Franța	8,308	8,597	8,752	9,053	9,338	9,676
Italia	6,216	6,434	6,714	6,961	7,286	7,529
Cipru	3,090	3,293	3,519	3,686	4,000	4,409
Letonia	637	720	887	1,042	1,283	1,384
Lituania	710	812	949	1,226	1,554	1,694
Luxemburg	13,358	14,122	14,671	15,081	16,339	17,359
Ungaria	1,688	1,927	1,999	2,243	2,406	2,135
Malta	2,104	2,194	2,290	2,404	2,617	2,817
Olanda	8,550	8,764	9,520	9,880	10,295	10,919
Austria	8,354	8,561	8,846	9,166	9,637	10,105
Polonia	1,075	1,262	1,382	1,481	1,768	1,604
Portugalia	3,390	3,583	3,724	3,812	3,942	4,272
România	361	496	580	784	926	940
Slovenia	3,173	3,306	3,512	3,648	3,938	4,200
Slovacia	1,087	1,179	1,350	1,631	1,914	2,189
Finlanda	7,764	8,011	8,316	8,625	9,141	9,820
Suedia	10,236	10,288	10,640	10,792	10,669	10,063
Marea Britanie	7,660	8,000	8,369	7,840	7,708	7,390

Sursa: Eurostat, 2012.

Graficul nr. 1

Cheltuielile totale cu protecția socială *per capita* în țările UE, Norvegia și Islanda, în anul 2009

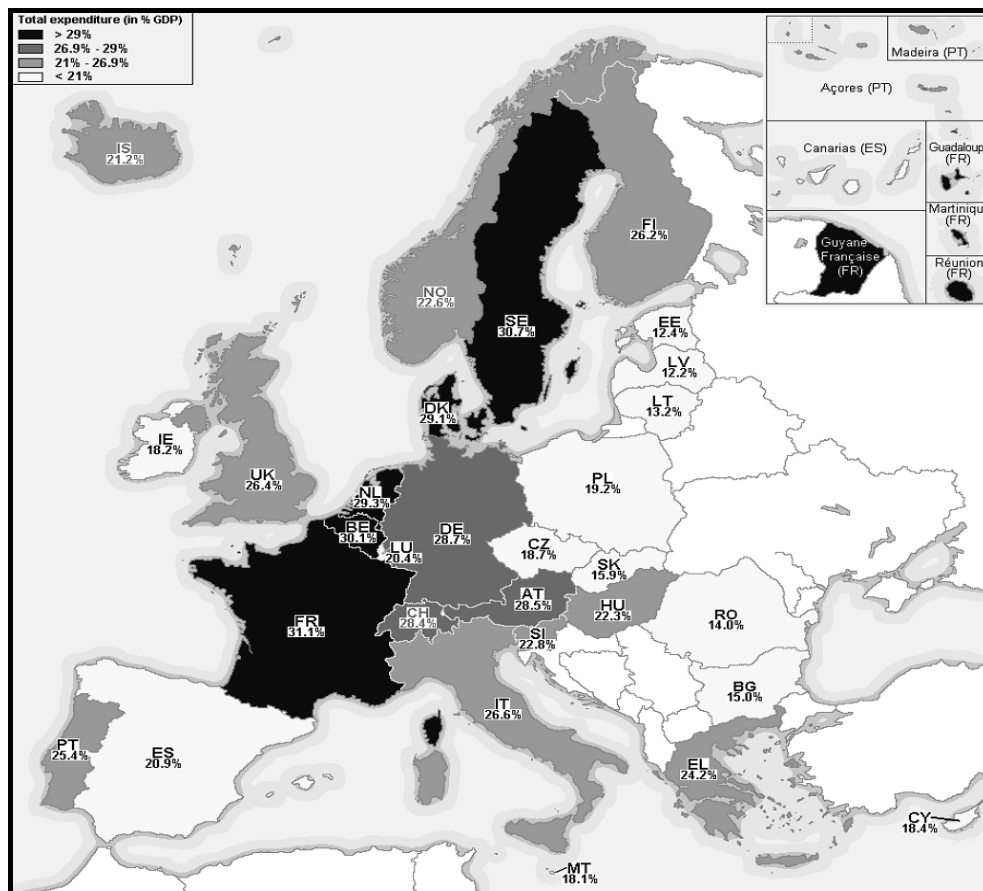
Sursa: Eurostat, 2012.

În timp ce valoarea cheltuielilor cu protecția socială *per capita*, în România, reprezintă 5,3% din media cheltuielilor cu protecția socială *per capita* în cele 27 de state membre ale UE, valoarea totală a cheltuielilor sociale ca procent din PIB-ul țării noastre se ridică la 14%. *Harta nr. 1* prezintă ponderile cheltuielilor sociale în PIB al țărilor din UE, în anul 2009. Aceste date arată că, indiferent de guverne și de politicile lor, ceva din sistem a menținut România în aceeași poziție, încât efectul politicilor n-a putut escalada pragul său așa de coborât, comparativ cu celelalte țări europene. Efectul a fost, de fiecare dată, minimizat de intervenția unor factori ascunși din sistem, care nu sunt altceva decât suma de riscuri reproduse de la o perioadă la alta. Riscurile s-au întors în sistem, după fiecare ciclu guvernator, cu putere de minimizare a efectelor scontate ale diverselor politici guvernamentale. Problema care se ridică este aceasta: de ce n-au reușit guvernele să reducă riscurile și, astfel, să maximizeze efectele politicilor de răspuns la diversele probleme sociale? Studiul hărții dezvăluie patru trepte europene de risc și, deci, de putere

de contracarare a legii efectului minimizat în Europa. Pe treapta cea mai de jos a puterii de contracarare a efectelor legii se situează țările baltice, România și Bulgaria, urmate la o semnificativă distanță de Polonia, Cehia, Slovacia. Pe treapta cea mai de sus a puterii de contracarare a legii efectului minimizat se situează Franța, Norvegia, Belgia, Danemarca și Olanda.

Harta nr. 1

Ponderea cheltuielilor totale cu protecția socială în PIB al unor state europene, în 2006

Sursa: Eurostat, 2012.

Prin urmare, dacă socotim țările drept actori pe scena aflată sub incidența legii efectului minimizat, adică a puterii diminuate de protecție socială, vom sesiza că România se află la pragul cel mai de jos al puterii de protecție socială. Dacă ținem seama de datele prezentate în *Raportul social al ICCV* intitulat *Situația sărăciei României în context european*, conform cărora în 2007, de pildă,

circa 1/3 din populația României realiza venituri care se situau sub pragul de 70% din valoarea venitului median în spațiul UE, atunci putem spune că 32% dintre români se află în situație vulnerabilă. Putem afirma că sistemul actual de protecție socială nu contribuie la o calmare a riscurilor sociale, chiar dacă datele statistice arată că „18 436,5 mii persoane au beneficiat, direct sau indirect, de protecție socială” (MMFPS, 2011:1). Datele provizorii ale ultimului Recensământ al populației și locuințelor (2011) arată că populația stabilă a României este de 19 043 mii persoane (INS, 2012). În ipoteza în care numărul celor care beneficiază, direct sau indirect, de protecție socială se menține, în anul 2011, la o valoare apropiată de cea înregistrată în 2009, atunci ponderea persoanelor care au beneficiat de protecție socială în totalul populației stabile a României se ridică la 96,8%. Sistemul pansează rana, însă n-o vindecă, iar pansamentul aplicat nu face decât să amânezească pacientul. Spunem, așadar, că sistemul este unul în și prin care se exprimă o necesitate a subviețuirii, este dictat de imperativul unei simple subviețuirii. Nu putem să ne așteptăm ca el să rezolve, în vreun fel, chestiunea gravă a riscurilor sociale și, deci, a vulnerabilității cu care se confruntă 30% dintre români, dacă ne raportăm la proporția celor care câștigă sub pragul de 70% din valoarea venitului median din spațiul UE. A-l redimensiona, adică a reduce ponderea contribuțiilor ar fi dezastruos. Pe de altă parte, acel mod de exprimare: „într-o formă sau alta”, „direct sau indirect”, e o manieră „inteligentă” de a escamota responsabilitatea pentru cei 30% dintre cetățenii României care nu pot scăpa de riscul vulnerabilității sărăciei relative. Riscul sărăciei relative nu poate fi contracarat prin actualele politici sociale, iar retorica discursului oficial arată doar inabilitatea adoptării unor politici dedicate unor categorii incapabile să treacă de pragul subviețuirii. Iar categoria acestora reprezintă treimea nenorocită a populației României raportată la întregul ei. Iată, în fine, concluzia *Raportului social al ICCV nr. 4/2011*, intitulat *Situația sărăciei României în context european*:

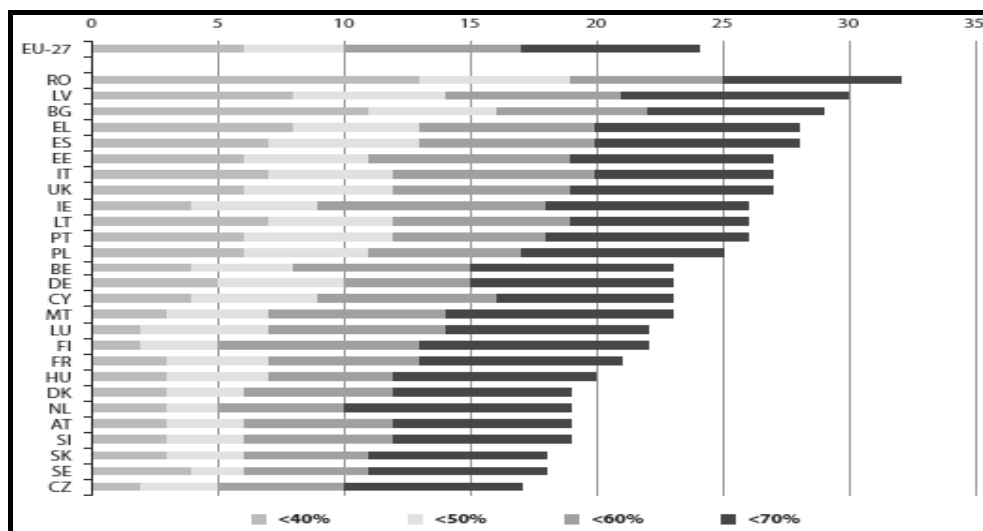
„Românii – cei mai săraci europeni. Ca efect al performanței economice scăzute în România, în ultimele două decenii, complementar cu *nivelul cel mai scăzut al protecției sociale, nivelul sărăciei în țara noastră este cel mai ridicat* din Europa. În anul 2007, aproape o treime din populația României (32%) realiza venituri sub 70% din valoarea venitului median din spațiul UE, situându-se în situație de sărăcie relativă”.

În *Graful nr. 2* sunt prezentate ratele sărăciei, în funcție de pragurile de 40%, 50%, 60% și 70% din „venitul disponibil echivalent”³ în cazul celor 27 de țări ale UE.

³ „Venitul disponibil echivalent”: venitul total disponibil al gospodăriei, împărțit la „mărimea sa echivalentă”. „Mărime echivalentă”: mărime calculată cu ajutorul scării modificate a OCDE (care atribuie o pondere de 1,0 primului adult, de 0,5 celorlalte persoane în vârstă de 14 ani sau mai mult care trăiesc în gospodărie și de 0,3 copiilor sub 14 ani) (CE, 2004).

Graficul nr. 2

Ratele sărăciei (% din totalul populației) în funcție de pragurile de 40%, 50%, 60% și 70% din „venitul disponibil echivalent”, în anul 2007

Sursa: Eurostat, 2012.

INTERVENȚIA STATULUI ȘI LEGEA DUBLEI DISTRIBUIRI

Politicile sociale promovate de *guvernările postcomuniste* din societatea românească nu au reușit, așadar, să reducă riscurile sociale care derivă dintr-un fenomen așa de îngrijorător precum acela al sărăciei de mare extensie (o treime din totalul populației). Sărăcia devine o constantă îngrijorătoare a societății românești pe care nici o guvernare postcomunistă din ultimii 20 de ani nu a reușit s-o diminueze. Oricât de importante ar fi fost sumele din bugetul țării alocate politicilor sociale în toți acești ani și oricât ar fi partea din avuția românilor redistribuită pentru a finanța un sistem de protecție socială, politicile de protecție socială se dovedesc a fi ineficiente, atât timp cât 32% din populația României continuă să trăiască în sărăcie relativă⁴. Și aceasta pentru că *politicile sociale și fiscale* promovate în toți acești ani s-au transformat, din păcate, în instrumente de redistribuire a riscurilor, în loc să servească tocmai ca mijloace ale reducerii lor.

Mecanismele intervenției „statului bunăstării” sunt folosite, în cazul normal, pentru a ajuta persoanele defavorizate, dar, în cazul societăților estice, aceste mecanisme sunt folosite și pentru a redistribui efectele unui mod de viață foarte costisitor, propriu clasei guvernante. Aceasta este mai aproape de profilul clasei de *loisir* (*leisure class*). Am denumit acest fenomen *dublă redistribuție*. Odată cu redistribuția

⁴ Am luat în considerare rata sărăciei în funcție de pragul de 70% din venitul disponibil echivalent, astfel încât proporția românilor care obțineau venituri situate sub acest prag se ridica la 32% din totalul populației în anul 2007.

riscurilor care derivă din fenomenul rarității resurselor, în societățile estice se petrece și o redistribuție a efectelor unui mod de viață bazat pe un consum necompensat, *redistribuit în sarcina muncii sociale*, adică a majorității populației cu venituri modeste. Principalele mecanisme folosite de clasele guvernante, pentru a putea să trăiască în acest fel și a răspunde minimal presiunii sociale și amenințărilor acumulării riscurilor de vulnerabilitate socială, ar putea fi desemnate prin noțiunea „statului cu fiscalitate excesivă”. Un stat cu un asemenea profil induce o fiscalitate împovărătoare și un sector economic subteran, nereușind, în realitate, să rezolve nici problemele relansării economiei și nici pe cele ale protecției sociale.

Paradigma societății riscurilor ar trebui redefinită, așadar, pentru a ne îngădui să ținem seama de situația specifică acestui tip de societăți. În formularea ei standard, această paradigmă se referă la soluționarea unei probleme distincte: „cum pot fi prevenite, minimizate (*dramatized*) sau canalizate riscuri și hazarduri produse, în mod sistematic, în cadrul modernizării...? Cum pot fi ele limitate și distribuite în așa fel încât nici procesul de modernizare să nu aibă de suferit, dar nici limitele a ceea ce este tolerabil din punct de vedere ecologic, psihologic și social să nu fie depășite?” (Beck, 1992: 19) Cu totul alta este situația societăților estice, în general.

Așa cum reiese din cartea profesorului Cătălin Zamfir dedicată „ieșirii din tranziție”, societățile postcomuniste s-au confruntat și se confruntă cu două serii de probleme: cum se pot elibera din constrângerile politice specifice vechiului regim și cum pot să se împace cu noile constrângeri politice și cu riscurile unui mod de viață propriu așa-numitelor „societăți în tranziție”. Cu variațiuni de la una la alta, societățile estice au trebuit să gestioneze efectele a trei procese distructive, induse aproape exclusiv de factori de ordin politic și motivate exclusiv politic:

a) primul proces se referă la decizia de dezintegrare a anumitor structuri sociale (cum au fost, de pildă, agricultura cooperatistă, în genere, cooperativa, posesiunile corporative, proprietatea de muncă, adică dreptul de posesiune și de folosință a echipamentului fostelor CAP-uri, al sistemului de irigații, al industrialismului însuși etc.) doar pentru că s-ar fi bazat pe o structură statală centralizată. Aceste structuri au fost dezagregate prin motivație strict politică, fără să fi fost între timp înlocuite cu alte tipuri de structuri capabile să mențină în funcțiune sistemul social, cel puțin la nivelul său minimal. În acest fel, au fost induse pe cale politică riscuri structurale;

b) al doilea proces se referă la înlocuirea unor importante instituții și subsisteme culturale, doar pentru că fuseseră utilizate de oamenii perioadei comuniste, deși oamenii le-au folosit nu pentru a se ajusta sistemului comunist, ci pentru a învăța să trăiască cu mai puține efecte distructive pentru modul lor de gândire și de viață. Abrogarea Legii Patrimoniului Cultural, de pildă, de către primul guvern revoluționar reprezintă cea mai grăitoare dovadă în acest sens, tot astfel, în alte sfere, au fost decizii bazate pe același tip de raționament;

c) în numele reformei au fost distruse vechile certitudini care garantaseră acoperirea unor riscuri și nevoi de bază a căror nesatisfacere ar fi amenințat nivelul de trai al oamenilor de rând.

S-au creat, astfel, în România, premisele unui nou tip de societate, guvernată prin politici de redistribuire a riscurilor, prin practici de amânare a rezolvării problemelor stringente, cum ar fi calitatea cu totul precară a vieții unui segment

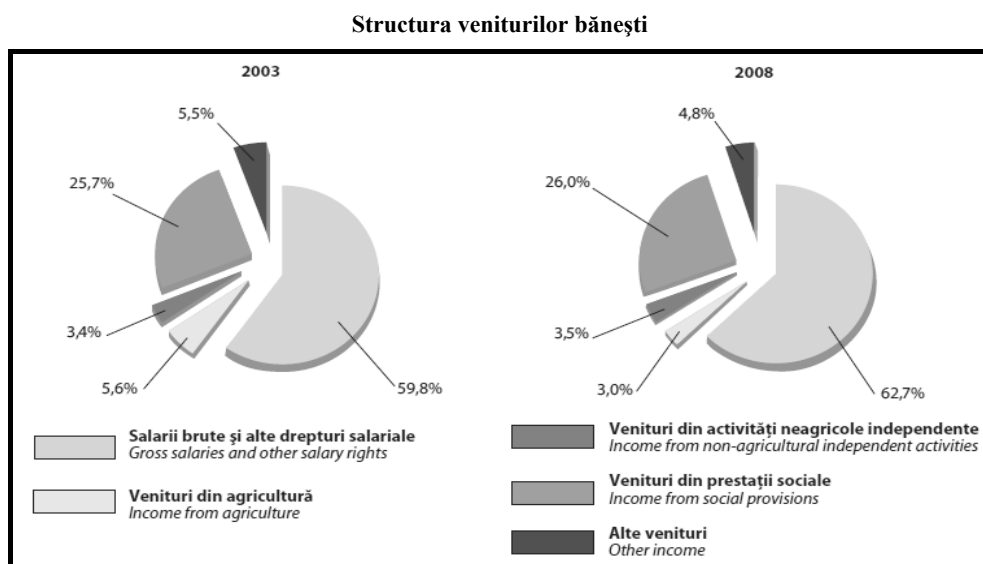

de populație reprezentând 32% din populația țării, în care se grupează cei ce se situează sub pragul sărăciei relative (Zamfir (coord.), 2011). Politicile sociale și fiscale devin, așadar, instrumente ale redistribuirii riscurilor în societatea românească.

Conform propriilor calcule, 96,8% din populația României beneficiază de o formă sau alta de protecție socială. Cu toate acestea politicile de protecție socială n-au reușit să surmonteze pragul celor circa 30% săraci. Conform Raportului Institutului de Cercetare a Calității Vieții, 32% dintre cetățenii români trăiesc, precum s-a precizat mai sus, în sărăcie relativă. Ambele categorii de date au în spate aceeași tristă narațiune socială: neputințele unei societăți, nevoită să trăiască din mila statului sau să alunece în sărăcia apăsătoare.

O privire asupra veniturilor și structurii veniturilor totale în trimestrul IV al anului 2010 dezvăluie dependența în creștere a gospodăriilor defavorizate de veniturile din prestații sociale. Iată datele:

Graficul nr. 3

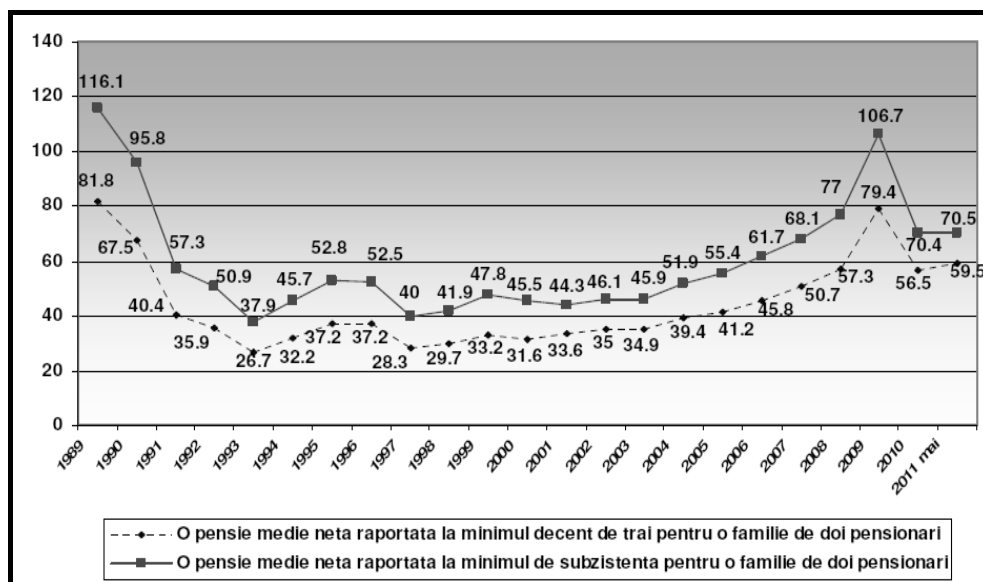

Sursa: Anuarul Statistic al României, 2009.

Ponderea veniturilor din prestații sociale în totalul veniturilor era de 26% în 2008, în creștere relativă față de anul 2003, când valoarea ponderii se ridica la 25,7%. Este o altă dovadă a veracității legii efectului minimizat al politicilor guvernamentale. Din 2003 și până în 2009 ponderea veniturilor din prestații sociale crește, în loc să scadă, ceea ce arată gradul sporit de dependență a gospodăriilor defavorizate de acest tip de venituri, care este un indicator al vulnerabilității sociale. În trimestrul IV al anului 2010, această pondere scade la 25,3% (Graficul nr. 4), însă continuă să reprezinte o pătrime din venitul total. Gospodăriile al căror cap este reprezentat de persoana pensionată depind de prestații sociale într-o proporție de 55,4% din totalul veniturilor lor bănești (Tabelul nr. 2).

Graficul nr. 4

„Gradul de acoperire a trebuințelor aferente minimului decent de trai, respectiv minimului de subzistență, în familia de pensionari cu o pensie medie netă de asigurări sociale de stat”

Sursa: Raportul social al ICCV nr. 4/2011: 17.

Tabelul nr. 2

Nivelul și structura veniturilor totale, în trimestrul IV, 2010

Venituri totale	% din total:								
	Venituri bănești	din care:					Venituri în natură	din care:	
medii lunare pe persoană - lei -	salarii brute și alte drepturi salariale	venituri din agricultură	venituri din activități neagricole independente	venituri din prestații sociale	Contra-valoarea veniturilor în natură obținute de salariați și beneficiarii de prestații sociale	Contra-valoarea consumului de produse agroalimentare din resurse proprii			
TOTAL	797,15	82,6	48,6	2,5	2,6	25,3	17,4	1,8	15,6
<i>Statutul ocupațional al capului gospodăriei:</i>									
• Salariat	976,98	89,8	80,1	0,5	0,5	6,4	10,2	1,8	8,4
• Agricultor	485,29	51,2	7,9	21,2	3,8	13,8	48,8	1,4	47,4
• Șomer	487,20	80,1	36,9	4,0	3,6	23,4	19,9	2,5	17,4
• Pensionar	787,03	78,1	17,1	2,2	1,1	55,4	21,9	1,9	20,0
URBAN	922,48	91,6	61,7	0,4	2,1	23,9	8,4	2,2	6,2
RURAL	644,54	66,9	25,7	6,2	3,5	27,6	33,1	1,2	31,9

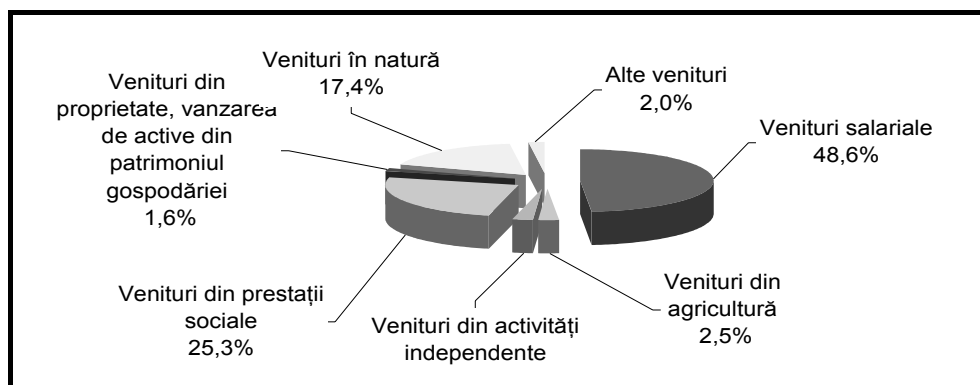
Sursa: Studiul privind Veniturile și cheltuielile gospodăriilor populației, în trimestrul IV 2010, INS, Comunicat de presă nr. 69/2011.

Efectul minimizat al politicilor sociale este cât se poate de evident în cazul acestor gospodării care, deși beneficiază de venituri din prestații sociale într-o proporție de 55,4%, nu-și pot satisface „trebuințele minimului de subzistență” (Zamfir (coord.), 2011).

„Când familia de pensionari a dispus numai de o pensie medie netă, aceasta nu a putut satisface nici trebuințele minimului de subzistență (cu excepția anilor 1989 și 2009). O asemenea categorie de familie însă, niciodată nu și-a putut permite un nivel minim decent de trai” (Zamfir (coord.), 2011:17) Iată datele calculate de către raportorii ICCV (*Graficul nr. 4*).

Graficul nr. 5

Structura veniturilor totale ale gospodăriilor, pe surse de formare, în trimestrul IV, 2010

Sursa: Studiul privind Veniturile și cheltuielile gospodăriilor populației, în trimestrul IV 2010, INS, Comunicat de presă nr. 69, 2011.

Distribuția inegalității și conflictele care decurg din această distribuție ocupă, de departe, prim-planul vieții sociale, atâta vreme cât nevoi materiale evidente, dimpreună cu „dictatura rarității, domină gândirea și acțiunea oamenilor (prezente astăzi în mai toate părțile așa-numitei *Lumi a treia*). În aceste condiții, proprii unei societăți a rarității, procesul de modernizare pretinde că este capabil să deschidă porțile spre sursele ascunse de bunăstare socială cu cheile dezvoltării tehnico-științifice...” (Beck, 1992: 20). În societățile postcomuniste însă au fost deschise, în paralel, și porțile surselor ascunse ale riscurilor neobișnuite, cum ar fi acelea strâns legate de elitele deviante, adică de acel tip de elite egoiste, centrate pe propriul lor interes, chiar dacă un asemenea impuls ar afecta condițiile de viață ale altor grupuri sociale. Principalul mod de acțiune ale unor astfel de elite este acela al redistribuirii riscurilor în societate, cu scopul de a disimula măsuri ce, la prima vedere, îmbracă forma politicilor „de răspuns” la provocările cu caracter social dar nu sunt însă, decât modalități de perpetuare a intereselor lor politice. A depăși starea aceasta presupune mai mult decât fasonarea unor politici de protecție a celor necăjiți. Un atare obiectiv reclamă o transformare profundă a profilului spiritual al clasei guvernante, ceea ce este o chestiune de maximă urgență pentru România de mâine.

BIBLIOGRAFIE

1. Bădescu, C., Bădescu, I., *Neoimperialismul sistemului mondial și cultura crizei* (ms), 2012.
2. Beck, U., *Risk Society. Towards a New Modernity*, London, Sage Publications, 1992.
3. Benezic, D., Grosu, C., *De ce România nu este stat asistențial. De ce România e stat populist. Comparația cu Europa socială*, disponibil online la <http://cursdeguvernare.ro/de-ce-romania-nu-e-stat-asistențial-de-ce-romania-e-stat-populist-comparația-cu-europa.html>, 2011.
4. Pop, L., *Beneficiile sociale*, disponibil online la http://www.iccv.ro/oldiccv/romana/dictionar/luana/luana_bs.htm, 2002.
5. Rubini, N., Mihm, S., *Economia crizelor*, București, Editura Publica, 2010.
6. Zamfir, E., Bădescu, I., Zamfir, C., (coord.), *Starea societății românești după 10 ani de tranziție*, București, Editura Expert, 2000.
7. Zamfir, C., *O analiză critică a tranziției. Ce va fi după?*, Iași, Editura Polirom, 2004.
8. Zamfir, C., (coord.), Stanciu, M., Mihăilescu, A., *Situația sărăciei României în context european, Raportul social al ICCV*, ICCV, nr. 4, 2011.
9. Zamfir, C. și colaboratorii, *România: răspunsuri la criză*, ICCV, 2011.
10. *** *Analiza influenței acordării principalelor transferuri sociale asupra sărăciei absolute în anul 2009*, Ministerul Muncii, Familiei și Protecției Sociale, Direcția Programe Incluziune Socială, disponibil online la <http://www.mmuncii.ro/pub/imagemanager/images/file/Rapoarte-Studii/280111Analiza.pdf>.
11. *** *Comunicat de presă din 2 februarie 2012 privind rezultatele provizorii ale Recensământului Populației și Locuințelor – 2011*, disponibil online la http://www.recensamantromania.ro/wp-content/uploads/2012/02/Comunicat_DATE_PROVIZORII_RPL_2011.pdf.
12. *** *ASR 2009*.
13. *** *Biz/ed*, disponibil online la <http://www.bized.co.uk/learn/economics/notes/opportunity.htm>, 2006.
14. *** *EUROSTAT*, 2012.
15. *** *Raport privind activitatea de audit intern din sectorul public pe anul 2009*, Ministerul de Finanțe, 2010.
16. *** *Regulamentul (CE) nr. 28/2004 al Comisiei din 5 ianuarie 2004 de punere în aplicare a Regulamentului (CE) nr. 1177/2003 al Parlamentului European și al Consiliului privind statisticile comunitare referitoare la venit și la condițiile de viață (EU-SILC) în ceea ce privește descrierea detaliată a conținutului rapoartelor intermediare și finale cu privire la calitate*.
17. *** *Veniturile și cheltuielile gospodăriilor populației, în trimestrul IV 2010*, Comunicat de presă, INS, nr. 69, 2011.

There has been a long debate within the government as well as the opposition circles about the social assistance system, its reform, risks and vulnerabilities and the accumulation of poverty and weaknesses within the Romanian population, implying a systematic examination of the whole package of these issues. We will try to give a description of such problems, and to verify the relationship between social risks, poverty, weaknesses, on the one hand, and policy responses, on the other hand.

Keywords: social risks, poverty, policy responses, social protection systems, collective actors, social protection.

Primit: 27.02.2012

Acceptat: 22.03.2012

Redactor: Ioan Mărginean